

ANDRÉ KOSTOLANY

A befektetés művészete

ANDRÉ KOSTOLANY

A befektetés művészete

© André Kostolany

A kötet az alábbi kiadás alapján készült: Die Kunst über Geld nachzudenken

by Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin

First published in 2000 by Econ Verlag

A könyv korábban Mesterfokon a pénzről címmel jelent meg magyarul.

A kiadásban közreműködött a **Books!**

Fordította: © Svéda Dóra, 2008, 2021

© Alinea Kiadó, 2021

Felelős szerkesztő: Golubeff Lóránt

Borító: © Polányi Petra, 2021

ISBN 978-615-5669-61-3

Alinea Kiadó
E-mail: alinea@alinea.hu
www.alinea.hu

Minden jog fenntartva.

Tartalom

Előszó a magyar kiadáshoz	9
Előszó	13
A pénz bővölete	21
Pénz és erkölcs	21
A pénz – a szabad világ értékmérője	23
Mennyi pénz szükséges a milliomossághoz?	27
Hogyan viszonyuljunk helyesen a pénzhez?	28
Gyors meggazdagodás	31
Művészet, nem pedig tudomány	32
Spekuláns vagyok, és az is maradok	33
A tőzsde állatkertje	37
A spekuláció egyidős az emberiséggel	37
Spekuláljunk, vagy ne?	41
A bróker: csak a forgalom számít	43
A money-manager: milliárdok ura	45
A pénzember: az igazi pénzcsináló	45
Az arbitrázsügynök: a kihalóban lévő faj	46
A tőzsdejáratékos: a tőzsde hazardőre	48
A befektető: a tőzsde maratoni futója	53
A spekuláns: a hosszú távú stratégia	55
Spekuláljunk, de mivel?	61
Az esélyek és kockázatok kérdése	61
A kötvény: sokkal fontosabb, mint gondolnánk	62

A deviza: régebben érdekesebb volt, mint ma	67
Árpiacok: spekuláns a spekuláns ellen	76
Műtárgy: gyűjtő vagy spekuláns?	80
Ingatlan: kizárólag haladó spekulánsoknak	81
Részvény: a nagybetűs spekuláció	84
A tőzsde – a piaczgazdaság idegrendszere?	87
A születés pillanata	87
A kapitalizmus idegrendszere	94
Tőzsdések találkozóhelye	97
A világtörténelem tükre	98
A gazdaság barométere?	99
Ami az árfolyamokat mozgatja	101
A tőzsde logikája	101
A kereslet és kínálat alapigazsága	102
A hosszú távú befolyásoló tényezők	105
Moll vagy dūr?	105
A béke fontossága	105
A gazdaság alakulása hosszú távon	107
A középtávú befolyásoló tényezők	119
Pénz plusz pszichológia egyenlő tendencia	119
A konjunktúra: nem fontos a középtávú tőzsdei tendenciák szempontjából	122
Infláció: csak az a harc káros, amelyet ellene folytatunk	125
Defláció: a tőzsdét fenyegető legnagyobb katasztrófa	128
Jegybankok: a kamat diktátorai	129
Kötvény: a részvény konkurensa	135

Deviza: és mi van a dollárral?	138
A tömegek pszichológiája	141
A tőzsde pszichológiája	145
Nyámnyila vagy dörzsölt? – ez itt a kérdés	145
Pénz	146
Gondolatok	149
Türelem	151
Szerencse	154
A Kostolany-féle tojás	155
Fellendülés és összeomlás: az elválaszthatatlan páros	173
A XVII. század tulipánbotránya	174
Franciaország nyakát szegte a matematikán	178
1929: a tőzsdekrach szimbóluma	182
„Anticiklikus” – a siker receptje	192
Az erős jellem kérdése	196
Hossz- vagy besszjátékos? – ez nem elvi kérdés	199
Az információk dzsungelében	217
Az információ: a spekuláns kéziszerszáma	217
A fait accompli-jelenség	219
Az információs társadalom	228
Tippek, javaslatok és híresztelések	229
Tőzsdeguruk: a csodarabbitól a matematikusig	232
Bennfentes információk	239
A portfólió összeállítása	243
A részvénytőzsdétől a részvények tőzsdéjéig	243
Növekvő ágazatok: a meggazdagodás esélye	244
A részvény tisztességes ára	246

Irányváltó-részvények: hamvaiból feltámadó fönix	247
Az elemzők érthetetlen szóincse	249
Grafikonok: nyerni lehet, veszíteni muszáj	251
A pénzkezelők	257
Idegen számlára spekulálók	257
A befektetési alap: a befektetők autóbúsa	259
Hedge-alapok: már maga az elnevezés is csalás	261
Befektetési tanácsadó: akkor nevet, amikor az ügyfél sír	264
Vagyonkezelő: úriszabó a pénzkezelők között	265
Mindenkinek, aki meg akarja kockáztatni	267
A veszteség természetes	267
Nem idő kérdése	269
A dicsőség átka	270
Tőzsde és szerelem, és a tőzsde iránti szerelem	272
Tíz parancsolat	281
Tíz tilalom	282

Előszó a magyar kiadáshoz

Aki egy speciális témában ír nem(csak) szakmabelieknek szánt könyvet, rendszerint dilemmába ütközik: a nagyközönségnek, azaz többségében laikusoknak írjon, a szakmai precizitást némiképp óhatatlanul feláldozva a közérthetőség oltárán, vagy inkább a profikat célozza meg, szaknyelvet is használva, s így esetleg elveszíti a szélesebb olvasóközönség egy részét. Kevesen tudják ezt a problémát áthidalni, André Kostolanynek azonban minden művében briliánsan sikerült. Szakmaiság és közérthetőség nála kéz a kézben jár – szakmai hibát nagytóval sem találunk, aki pedig akarja, meg tudja érteni az olvasottakat, különösebb előképzettség nélkül is. A szakmabeliek is – megkockáztatom – jóval többet tanulhattak könyveiből (esetükben azért használok múlt időt, mert hogyan is nevezhetnék bárkit szakmabelinek, aki nem olvasott Kostolanyt...), mint jó pár matematikai képlettel telezsúfolt szakkönyvből. André Kostolany ugyanis a tőzsdézés lényegét ragadja meg, ami – a közhiedelemmel ellentétben – végtelenül egyszerű. Persze túl lehet bonyolítani, mint sokan teszik is, hogy magukat okosabbnak láttassák. Kostolany nem ezen az úton jár – ez tőzsdei sikereinek is talán az egyik fontos titka. Józan paraszti ésszel megáldva tehát nyugodtan neki lehet vágni – mind e könyvnek, mind pedig az abból megszerzett tudással felvértezve a tőzsdének. Utóbbinak persze csak akkor, ha vágyat érez erre az olvasó.

Ha nem érez, semmi baj, nem az ő hibája és nem is a szerzőé – mert ez esetben nincs is hiba, egyszerűen arról van szó, hogy aki a témától nem jön izgalomba, valószínűleg az élet valamely más területéhez érez kedvet és ott lesz majd sikeres. A könyv azonban számára is szórakoztató olvasmány lehet.

Több mint 30 éve figyelem a tőzsdét és a tőzsdei szakirodalmat, de Kostolany gondolatainál bölcsebbeket nem olvastam a témáról. Ezért ajánlom e könyvet mindenkinek, akit a téma bármilyen szinten is, de érdekel. A kezdőknek azért, mert hasznukra lehet, ha elolvassák. A haladóknak és profiknak viszont egyenesen kötelezővé tenném, mert kárukra lehet, ha nem teszik. Kiemelten ajánlom azoknak, aki pejoratív értelemben használják a spekuláns szót. Akik tudatlanságból teszik ezt, bízom benne, hogy felhagynak majd vele. Akik pedig pontosan tudják, mit jelent a szó, csak másokkal akarják elhitetni, hogy valami egészen mást – legyünk optimisták! –, akár még jó útra is térhetnek.

Ajánlom e könyv újraolvasását azoknak a kollégáknak, akik a „magyar Kostolany” címre pályáznak, netán már annak is tartják magukat. Nekik segíthet felismerni: elkéstek, mert a magyar Kostolany nem lehet más, csak és kizárólag e könyv írója. És itt érdemes megállni egy szóra. Világpolgár volt, számos helyen élt, otthonosan mozgott több világ városban. Viszont magyarnak született és mindig vállalta magyarságát. Akárcsak a tőzsdézést, ezt is bölcsen tette: soha nem szégyellte, de nem is hivatkozott vele. Izgalmas anekdotáiban gyakran találunk magyar szereplőket és helyszíneket, amelyek például egy francia vagy német olvasónak feltehetően legfeljebb idegenségük okán tűnnek fel, de mi, magya-

rok, máris mindjárt közelebbinek érezzük magunkhoz nemcsak az adott történetet, de André Kostolany egész lényét is.

Mint az az eddigiekből reményeim szerint kitűnik, André Kostolany nagy tisztelője vagyok. Régóta. Ezért feledhetetlen számomra, amikor 1992-ben személyesen találkozhattam vele Budapesten. Addigra már minden magyarul megjelent könyvét olvastam, így számítottam rosszallására, ha kiderül, hogy közgazdász vagyok. (Ez nála köztudottan nem jelentett jó pontot.) Mikor megkértem, dedikálja nekem egyik könyvét, rögtön rá is kérdezett, mit tanultam és mivel foglalkozom. Bevallottam a vállalhatatlant, de hozzátettem rögtön, hogy tőzsdei újságírással is foglalkozom. Erre öszszeráncolásnak indult szemöldöke kisimult és elmosolyodott. „Nagyon helyes, akkor kollégák vagyunk, én is újságíró vagyok” – mondta és nevem mellé a „kollégámnak” szót írta a könyvbe. Megkönnyebbültem, és máig féltve őrzöm a könyvet. Könyv dedikálására sajnos már nincs lehetőség, de André Kostolany kollégája ma is bárki lehet, hiszen biztos vagyok benne, ő annak tekintene most is bárkit, akiben magával valami közöset találna. És ehhez elég lehet akár egy röpké tőzsdei kaland is...

Ádám Zsigmond

Előszó

Amikor 1999 februárjában André Kostolanyval elkezdtünk dolgozni ezen a könyvön, mindketten tudtuk, hogy ez lesz az utolsó könyve. Azt viszont nem sejtettem, hogy az általam írt előszó egyben nekrológ is lesz.

André Kostolany szeptember 14-én hunyt el Párizsban, életének kilencvenharmadik évében. A lábtörése után föllépett szövődeményekkel legyöngült szervezete már nem tudott megbirkózni.

Műveiben azonban tovább él. A kezükben tartott munkával együtt összesen tizenhárom könyvet írt. Világszerte mintegy hárommillió példány kelt el belőlük. 414 alkalommal jelent meg a rovata a *Capital* című folyóiratban, az első cikke az 1965-ös márciusi kiadásban jelent meg *Egy spekuláns vallomásai* címmel, az utolsó pedig az 1999. évfolyam októberi számában. Az volt a leghőbb vágya, hogy ír hasson még a 2000. évi januári kiadásba is. „A *Capital* garantálta nekem, de ki garantálja a Capitalnak?” – kérdezte a rá oly jellemző humorral.

1964 és 1998 között számtalanszor tartott előadást és lépett fel a tévében. Mindegy, hogy hol jelent meg, akár a davoosi Világgazdasági Fórumon vagy egy szászországi kisváros takarékpénztárában, akár a *Telebörse* című pénzügyi adásban vagy a *Harald Schmidt Show* című beszélgetős műsorban, mindig a megszokott humorral, szellemességgel és harciassággal szállt síkra a tisztességes kapitalizmusért.

A tőzsde igazi nagy öregje volt. Aki azonban Kostolanytól, a tőzsdegurutól kecsgetető tippeket remélt, annak csalódnia kellett. „Ne várjanak tippeket tőlem” – így fogott bele minden egyes előadásába. Azt állította, tippek nem léteznek, csak egy-egy bank vagy más érdekcsoport próbálkozik valamilyen részvényt rásózni a publikumra. Ellenben harmincöt éves újságírói ténykedése alatt rengeteg tanácsot adott. A leghíresebb talán az volt, amikor azt javasolta, hogy menjünk el a gyógyszerárba altatót venni, majd szerezzünk be egy pár jól megválogatott nemzetközi értékpapírt, aztán térjünk aludni néhány évre. Aki megszívlelte ezt a tanácsot, annak része is lehetett a Kostolany jövődölte kellemes meglepetésben.

Legbölcsebb tanácsát az ifjú szülőknek ajánlotta: „Fektesse nek a gyermekeik taníttatásába!” Ami más szájából patetikus közhelyként hangzott volna, annak Kostolany saját tapasztalata adott súlyt. Szülei tizennyolc éves korában elküldték tanulni egy ismerős párizsi brókerhez. Ezeknek a tanulóéveknek köszönhetően tudott nekik később legkisebb fiuk, André – miután a háború és a kommunizmus miatt mindenüket elveszítették – kellemes nyugdíjas éveket biztosítani Svájcban.

„Élvezzék az életet!” – hangzott az a tanács, melyet Budapesten furikázva A8-as Audijából adott közönségének. Ezt az elvet ő maga is megszívlelte és (szinte) élete végéig ennek jegyében élt. André Kostolany élvezte az életet annak teljes valójában. Szerette a klasszikus zenét. Száznál is többször látta Wagner *Nürnbergi mesterdalnokok* és Strauss *A rózsalovag* című művét. Strausst, legnagyobb örömeire, még személyesen is megismerhette. A klasszikus zene hallgatása, egy jó

szivar élvezete és a tőzsdéről való elmélkedés szerezte számára a legnagyobb örömet. A szivarozásról azonban később egészségügyi okok miatt le kellett mondania.

Kosto, ahogy mi, a barátai neveztük, nem csupán az élet kellemes oldalát élvezte, hanem a „munkáját” is. Ahogy közönségének szüksége volt órá, neki is ugyanúgy szüksége volt a közönségére. Megerősítést kapott tőlük és fiatalon tartották. „Agytorna” – válaszolta az interjún és a vitaeseteken a vitalitását firtató kérdésekre. De tudta, hogy a kor előrehaladtával sem a zenehallgatás, sem pedig az elmélkedés nem elegendő a szenilitás elleni harcban. Nem adta meg magát, 1998-ban még több mint harminc előadást tartott, különféle tévéműsorokban lépett fel, és számos interjút adott. Bár a repülővel, vonattal vagy autóval megtett út és a színpadra vezető, utolsó, gyalogos lépések is egyre inkább nehezebbek estek, a rendezvény szervezői által rendelkezésére bocsátott kényelmes karosszéket Kostolany „úr” soha nem vette igénybe. Ha keményen megmarkolhatta a szónoki emelvény pultját, kivirult, és kezdetét vette egy-másfél órás magával ragadó, érdekfeszítő és mulatságos előadása. Egyre gyakrabban fordult elő, hogy a közönség a végén állva tapsolt meg.

André Kostolany Németországban két tőzsdei generáción keresztül kultikus figurának számított. Mégis távol álltak tőle a sztáralúőrök. Amikor fiatalok autogramot kértek tőle, szinte nem akart hinni a fülének: „De hát nem vagyok én rocksztár”, mondta nekik, de aztán persze teljesítette a kérésüket, és ráírta a nevét egy-egy belépőjegyre, bankóra vagy pólóra.

Ha épp nem a világot járta a tőzsde vándorprédikátorként, ahogy önmagát nevezte, akkor feleségénél élt Párizs-

ban, vagy második hazájában, Münchenben. A városba érkezve útja delente a Hypobank passzázsában található kedvenc kávéházába vezetett. Esténként a törzshelyének számító olasz éttermet, a *Romát* kereste fel, vagy az *Austernkellert*. Véleménye szerint a legjobb konyhát azonban – hogy is lehetett volna másképp – Párizsban találta meg. Minden délben a *Chez Andréban* a Rue Marboef-ben. Szerinte itt van a város legkitűnőbb osztrigája. Desszertnek csokoládétorta vagy mille-feuille. Ebéd után útja a Champs-Élysées-n levő *Fouquet's-be* vezetett, ahol – a háború éveit kivéve – 1924-től törzsvendégnek számított. Délután általában sziesztázott, mielőtt este felkereste volna a város valamelyik híres sörözőjét. Különösen szerette a Montparnasse-on a *La Coupole-t*, melynek híres fénykorát a harmincas években maga is megtapasztalhatta.

André Kostolany 1917 óta szüntelenül a pénzzel és a tőzsdével foglalkozott, mégsem volt materialista. Nem a spekulációk révén besöpört pénz szerzett neki örömet, hanem az, ha elképzelései beigazolódtak. Öntudatosan spekulánsnak nevezte magát. Az ő szemében a spekuláció intellektuális kihívásnak számított. Egészséges távolságtartással viszonyult a pénzhez, ami szerinte alapfeltétele annak, hogy valaki sikeres spekulánssá váljon. Kosto nem volt sem zsugori, sem pazarló, és nem kérkedett a pénzével. A pénz számára céljait szolgáló eszköz volt. Segítséget jelentett abban a szükséghelyzetben, amikor a nácik elől menekülni kényszerült Párizsból, a pénz biztosította számára a legjobb orvosi ellátást, amelyet különösen utolsó hónapjaiban értékelt nagyra, és általában is a kényelmes élet lehetőségét. Ha a zenebolond Kostolanyt különösen vonzotta egy opera vagy valamilyen koncert, akkor akár egyetlen estére is elrepült Milánóba,

hogymehessen a Scalába. Ha viszont különösebb erőfeszítés nélkül pénzt lehetett megtakarítani, akkor abban is mindig benne volt. Így például rendszeresen becserélte a rendezvényszervezők által részére küldött első osztályú repülőjegyeket két turistaosztályra szólóra (amikor még minden járaton volt első osztály), így biztosítva magának egy magáncélú repülést. Úgyis olyan sovány, hogy úgysem tudja kitölteni azokat a széles üléseket, mondogatta.

A világpolgár Kostolany azonban elsősorban a pénz biztosította anyagi függetlenséget élvezte. Az egészség után ez volt számára a legfontosabb érték és a legnagyobb luxus: a függetlenség, hogy (szinte) bármit megtehessen és mondasson, amit csak akar, és semmit se kelljen tennie és mondania, amit nem akar. Kostolany főleg újságíróként értékelte függetlenségét – az IOS csaló befektetési alapjai elleni küzdelemben a hetvenes években, az aranylobbi elleni harcban a nyolcvanas években és a német jegybank, valamint a Neuer Markt*, az új piacnak nevezett techbörze ellenében a kilencvenes években. Bármilyen ellen is harcolt, azt mindig „meggyőződésből követte el”. Helytelen volt az a feltevés, melynek néhány kritikusa adott hangot, miszerint azért fest szándékosan ellenségképet, hogy azzal saját népszerűségét növelje. Aki hozzám hasonlóan személyesen is ismerte őt, tudja, hogy négyszemközt is ugyanolyan vehemenciával állt ki saját meggyőződése mellett, mint cikkeiben és előadásaiiban. Amikor egy újságíró az őt kérdezte tőle, vajon szeretne-e ismét húszéves lenni, így felelt: „Húsz? Ugye csak tréfál?

* Az amerikai Nasdaqra adott német válaszként 1997 márciusában elindult, a technológiai vállalatok részvényeinek kereskedésére szakosodott elektronikus tőzsde – *a fordító megjegyzése.*

Nyolcvanéves szeretnék lenni, mert akkor lenne még tíz év előttem, hogy harcolhassak a jegybank ellen.”

Kostolany már jóval Oskar Lafontaine szociáldemokrata politikus előtt vallotta: „A szívem a bal oldalon dobog.” Ám ő folytatta is a mondatot: „...de az eszem a jobb oldalra húz, a pénztárcám pedig már régen Amerikában van.” Évtizedes tőzsdei tapasztalata megtanította, hogy a gazdasági életben az elmélet és a gyakorlat igen messze esik egymástól.

A befektetés művészete André Kostolany életművének utolsó darabja. Az 1999-es év elejétől egészen haláláig ennek a könyvnek a munkálatai álltak alkotótevékenysége közép-pontjában. Párizsi lakásához kötvé minden erejével erre a projektre koncentrált. Az olvasónak csak az előszóval maradt adósa, melyet minden szerző, furcsamód, utoljára szokott megírni.

Főképp a Deutsche Telekom tőzsdei bevezetésével fel-törekvő, új tőzsdés generáció sorsát viselte a szíven. Annak kifejezetten örült, hogy Németországban is egyre elfogadot-tabbá válik a részvénybefektetés, ugyanakkor aggasztotta az elhatalmasodó játékszenvedély. Ezzel a könyvvel azt akar-ta népszerűsíteni, amit ő értett befektetésen és spekuláción, amely számára nem merült ki a daytradingben, a realtime-ban vagy a stop-lossban.

Mérlegen a jövő című könyvének bevezetésében bevallot-ta, hogy néhány éve már nem jár a tőzsdére, mert attól tart, hogy a Teremtő felfedezheti, és még azt gondolja: „Micsoda, a jó öreg Kosto még mindig odalent van? Jöjjön csak fel, itt fent is jó hasznát vesszük! Régi kollégái már várják, még szabad a helye a törzsasztalnál.” Ha azonban az Úr egyszer majd mégis magához szólítja, boldogsággal töltené el – írta –,

ha hallaná, hogy barátai, tanítványai és olvasói azt mondják:
„Kostónak mégis igaza lett!”

Kedves André, remélem, már elfoglaltad méltó helyed,
és néha azért vetsz egy-egy pillantást a tőzsdékre. Akkor
ugyanis azt látod, hogy azok a pesszimistákkal dacolva to-
vábbra is a te optimizmusodat igazolják.

Bréma, 1999. december

Stefan Riße

Stefan Riße André Kostolany közeli barátja és gyakori kí-
sérője volt. Szabadúszó pénzügyi újságíró, saját rovata van
a *Die Telebörse* című magazinnál.

A pénz bűvölete

Pénz és erkölcs

Arisztoteléstől Assisi Szent Ferencen, a szegénység apostolán és Marxon keresztül II. János Pál pápáig a nagy gondolkodók mindig is szenvedélyesen taglalták a kérdést: Erkölcsileg vállalható és igazolható-e a pénz iránti vágy? Persze soha nem jutottak közös nevezőre, de a pénz és annak hatása mindegyiküket egyformán lenyűgözte. Némelyeket taszított, másokat vonzott. Szophoklész a pénzben a gonosz megtestesülését látta, míg Émile Zola, az általam olyannyira kedvelt, *A pénz* című regényében azt kérdezi: „Miért a pénzt hibáztatnánk mindazon szennyért és bűnért, amelyek belőle fakadnak?” Tárgyilagos véleményt alkotni nem lehet és soha nem is lesz lehetséges. Az egyén véleménye filozófiai beállítottságától valamint anyagi helyzetétől is függ. Mert az a motiváció, hogy a pénz utáni vágyat erkölcstelennek nyilvánítsák, sokaknál irigységből és nem az igazság kereséséből táplálkozik.

A kérdés megválaszolásától függetlenül azonban egy valami vitathatatlan: a pénz utáni vágy a gazdasági fejlődés mozgatórugója. A pénzhez jutás reménye minden ember esetében serkenti a kreativitást, a szorgalmat és a kockázattal való kedvet. A filozófus felteheti a kérdést, hogy a pénz

és mindaz, amit általa elérhetünk, vajon tényleg boldogabbá tesz-e bennünket. Számítógép, tévé, autó stb. birtokában valóban boldogabbak vagyunk-e, mint az ötszáz évvel előttünk élt emberek, akik mindezzel nem rendelkeztek? Talán nem, mert az ember nem hiányolja azt, amit nem is ismer. Egy dolog azonban bizonyos: az orvostudomány előrelépését is eredményező gazdasági fejlődés nélkül most magam sem ül-nék itt, és 93 évesen nem írnám a tizenharmadik könyvem, aminek pedig most rendkívül örülök.

Nem akarom azt állítani, hogy a kapitalista gazdasági berendezkedés, amely a pénz iránti vágyra épül, igazságos. Nem, inkább csalás, de valljuk be: átkozottul ügyes csalás. A kapitalizmus és a szocializmus közötti különbség egyszerűen megmagyarázható*: van egy nagy torta, amelyet igazságtalanul, illetve van egy kis torta, amelyet igazságosan osztanak fel; azzal a végeredménnyel, hogy a kis torta igazságos szeletei sokkal kisebbek, mint a nagy torta legvékonyabb szeletei. Mindenki maga döntse el, hogy melyik rendszer jobb. A világ egyelőre a nagy torta mellett döntött. Valószínűleg azért, mert a kapitalista gazdasági rendszer sokkal közelebb áll az emberi természethez. Ugyanis a szocializmus sem volt képes leküzdeni a pénz iránti vágyat. Még emlékszem, amikor 1946-ban, a háború után hazautaztam Budapestre. Amerikában túlfűtött, felfokozott kapitalizmus uralkodott. A partikon minden egyetlen téma, a pénz körül forgott. Nem az számított, hogy ki kicsoda, hanem hogy ki mennyit keres, és kinek mekkora a vagyona. Budapesten ennek szöges ellentétét tapasztaltam. Ott csak arról beszéltek,

* A létező szocializmus a kicsi és igazságtalan tortaszeletekkel ötvözte a két elméleti rendszer hátrányait – *a magyar kiadás szerkesztőjének megjegyzése.*

hogy mivel foglalkoznak az emberek, és mekkora sikerrel. Az egyik sikeres zeneszerző volt, a másik írt egy jó könyvet. A harmadik elismert tudósként tevékenykedett, és így tovább. Ez a légkör sokkal jobban tetszett, de egyik barátom felvilágosított: „Na igen, senki nem beszél a pénzről, de mindenki arra gondol.” Mivel azonban az áhított gazdagság elérése csekély reménnyel kecsegtetett, inkább nem is beszéltek róla.

A pénz – a szabad világ értékmérője

Természetesen különbség van a pénz birtoklásának és megkeresésének vágya között. A pénz birtoklása a legkülönbébb örömhöz vezethet. Vannak olyanok, akiket a pénz már pusztán önmagában is boldoggá tesz. Ismertem egy embert, akinek az volt a kedvenc időtöltése, hogy a számlakivonatain összeadogatta a számokat. Aztán itt vannak azok, akik sok szép és drága dolgot megszerezhetnének, de nem teszik, mert beérik azzal a gondolattal, hogy ezt bármikor megtehetik. Érzik a pénz kisugárzását – és ez már önmagában elég a boldogságukhoz. Volt egy barátom, aki ha kiejtette a pénz szót, a zakóján keresztül megsimogatta a tárcáját, azzal a tudattal, hogy az élet minden szépsége a csekkfüzetében összpontosul. Egy másik elmesélte, hogy mindahányszor, ha egyenleget vont, és az nagyon is pozitív lett, szinte nemi vágyat érzett.

Szerencsére akadnak olyan emberek is, akik nemcsak mérlegelik, hogy mit is vehetnének a pénzükből, hanem meg is veszik. Élvezni szeretnék az életet. Nem érik be az étlap ta-

nulmányozásával, enni is akarnak. Ha nem létezne ez a fajta, ki kellene találni, mert különben örökös deflációban élnénk. Tipikus képviselőjük volt Kiss József, a költő, igazi értelmiségi, aki számomra maga volt a magyar Heinrich Heine. Az alábbi anekdotát mesélték róla:

Úton a bank felé, ahol az apanázsát szokta megkapni, Kiss az egyik előkelő élelmiszerüzlet kirakatában megpillantott egy csodálatos ananászt.

„Mennyibe kerül?” – kérdezi habozva.

„Száz forint, poéta úr.”

Ezt nem engedhetem meg magamnak, gondolja Kiss, és megy tovább, a bankba.

Visszafelé ismét elhalad az üzlet mellett, de ezúttal enged a csábításnak, és megveszi az ananászt. Lánczy Leó titkos tanácsos, a bank vezérigazgatója is kinézte magának aznap délelőtt az ananászt. Délután bemegy az üzletbe, és meg akarja venni.

„Már nincs meg, Kiss úr itt járt és megvette.”

„Szóval így állunk!” – gondolja a vezérigazgató, és elmegy.

Legközelebb, amikor Kiss ismét felkeresi a bankot, hogy átvegye apanázsát, a titkos tanácsos rámondul: „Mondja csak, poéta úr, kikunyerál tőlünk száz forintot, majd elmegy, és ananászra költi?”

„De vezérigazgató úr – feleli Kiss –, ha nincs száz forintom, nem vehetek ananászt. Ha pedig van száz forintom,

akkor nem szabad rajta ananászt vennem. Akkor mikor ehetek végre ananászt?”*

Ugyanezt a kérdést szegeztem neki azoknak a német politikusoknak is, akik szemrehányást tesznek az amerikaiaknak, hogy pezsgőt isznak Coca-Cola helyett.

Sokak számára a pénz hatalmat és státusszimbólumot is jelent: vonzza a barátokat, a hízelgőket, az irigyeket, a bókákat és az élösködőket. A pénz bővületében élnek, mert tudják, hogy másokat is elbűvöl. A pénz azonban kárpótolhat hiányosságainkért is, például a fizikai fogyatékoságért, a csúnyaságért és így tovább. Vagy jelenthet vigaszt, ha valaki társasági ambíciókat dédelget, de szerény származása akadályt gördít fölemelkedése elé. A pénz pótolhatja az ősoket. Elsa Maxwell az amerikai fellendülés alatt ragyogó karriert csinált azzal, hogy az ír származású, újdonsült amerikai milliomosokat, akiket a szuperelőkelő Mayflower-amerikaiak** nem fogadtak be, elszegényedett angol arisztokratákkal boronált össze. Az új milliomosok a grófok és hercegek között forgolódva hirtelen egyenrangúnak érezték magukat a merev amerikai pénzarisztokratákkal, ugyanakkor pedig a vagyonukat vesztett nemességet igencsak vonzották az újgazdagok milliói.

Másoknak a pénz orvosi ellátást, egészséget és hosszabb életet jelent. A kor előrehaladtával egyre inkább tudom értékelni a pénznek ezt az előnyét. A pénz azonban minde-

* A történet egy másik fennmaradt változata szerint Kiss *A hét* című politikai és irodalmi szemle számára kért pénzt Lánczy Leótól, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vezérigazgatójától. A kérdéses ananász pedig egy Kígyó utcai boltban volt – a *magyar kiadás szerkesztőjének megjegyzése*.

** Mayflower volt annak a hajónak a neve, amellyel az első, „honfoglaló” telepesek érkeztek Amerikába – a *fordító megjegyzése*.

nekelőtt függetlenséget jelent, amely számomra az egészség mellett a legnagyobb kiváltság.

Akinek nincs pénze, annak azt bizony meg kell keresnie. A legtöbb ember azért keres pénzt, hogy biztosítsa a napi be-tevőre valót, mások azért, hogy vagyont szerezzenek, vagy a meglévőt gyarapítsák. Schopenhauer egyszer azt mondta: „A pénz olyan, mint a tengervíz, minél többet iszunk belőle, annál szomjasabbak leszünk.”

Sokak számára azonban nem a vagyon birtoklása, hanem a pénz megkeresése jelenti az igazi vonzerőt. Ha bejön egy üzlet, akkor elsősorban nem a bezsebelt haszonnak örülök, hanem annak a ténynek, hogy a többiek véleményével szem-ben az én ötletem igazolódott be. A rulettjátékos is élvezi, ha nyer. Második legnagyobb öröme azonban az, ha veszít, mert nem a pénz a bizsergető, hanem maga a szórakozás.

Az értelmiségiek és a művészek számára a pénzkereset a gyakorlati előnyök mellett teljesítményük elismerését is jelenti. Akad olyan festő, író és zenész, aki gazdagnak szü-letett. Mégis megpróbálja képéért, könyvéért vagy zene-művéért a maximális összeget kiharcolni. Ezt én magam is tapasztaltam. Ha kelendőek a könyveim, kevésbé a tízszáza-lékos szerzői honorárium szerez örömet, sokkal inkább az, hogy az olvasók annak tízszeresét voltak hajlandók kifizetni a könyvemért.

Egyik régi barátom strómanokon keresztül vásárolta fel a felesége festményeit, hogy neje festőként megkapja azt a hivatalos elismertséget, amely férje szerint megillette. Még a leggazdagabb szép nő is vagyonokat fog a róla készült fotó-kért követelni, hiszen ez bizonyítja, mennyire kívánatos va-lójában. Soha nem felejttem el, amit egyszer a Max Reinhardt

rendezőnél is játszó, általam személyesen is jól ismert nagy színésznő, Darvas Lili mondott nekem: „Nos, kedves André, most csábítóan felöltözöm, lemegyek és végigsétálok az utcán, hogy lássam, mennyit adnának értem. Mert amíg nem kell érte pénzt adni, addig minden nő szép!”

A többséggel ellentétben én nem tartom elitélendőnek, ha egy nő a pénze miatt szeret bele egy férfiba. A pénz a férfi sikerének ékes bizonyítéka, és a nőt ez büvöli el.

Mennyi pénz szükséges a milliommossághoz?

Paradox kérdés, gondolhatják sokan. Attól függ, mit értünk „milliomos” alatt. „Dúsgazdag milliomos” – tartották egykor a bécsiek, ha valakinek volt százezer gulden a zsebében. Számukra nem az volt a milliomos, aki legalább egymillióval rendelkezett, hanem a gazdag ember, akinek kijár a tisztelet.

Ha pusztán a számokat nézzük, akkor manapság is teljesen más jelent milliomosnak lenni Németországban, mint Olaszországban. Míg Olaszországban az egyszeres milliomos szegény ember, Németországban már gazdagnak számít*. Az amerikai milliomos majdnem kétszer olyan gazdag, mint német kollégája, az euró teljes körű bevezetése után pedig Európában a legtöbb milliomos ismét el fog tűnni. Mégis továbbra is így fogják nevezni őket, mert a fogalom manapság a hajdanvolt Bécshez hasonlóan egyet jelent a krózzussal, aki aztán tényleg mindent megengedhet magának.

* Az euró bevezetése előtt 1 német márka kb. 1000 olasz lírát ért – *a magyar kiadás szerkesztőjének megjegyzése.*

Az én definícióm szerint az a milliomos, aki tőkéjének köszönhetően igényeit senkitől nem függve tudja kielégíteni. Nem kell dolgoznia, és sem a főnök, sem az ügyfél előtt hajbókolnia. Élvezheti azt a luxust, hogy bárkinek, aki nem tetszik neki, idézhet Goethe *Götz von Berlichingen* című művéből*. Az az igazi milliomos, aki így él. Van, akinek ehhez ötszázezer, másnak ötmillió dollárra van szüksége. Mindez az egyéni igényektől és kötelezettségektől függ. Akinek a zene a szenvedélye, annak kevesebb pénzre van szüksége, mint az értékes veteránautók gyűjtőjének. Valaki egyedülálló, vagy népes családról kell gondoskodnia? Mennyire igényes a felesége? Az egyszerű ruhákat kedveli, vagy a bundákat és az ékszereket? Ha a nő a bankszámlába szeretett bele, akkor férjéből az én meglátásom szerint soha nem lesz milliomos. Bundákban, autókban és ékszerekben határt lehet szabni, egyszer csak fellép a telítettség érzése. A bankszámlánál viszont nem, az olyan, mint a Danaidák feneketlen hordója.

Hogyan viszonyuljunk helyesen a pénzhez?

A pénz ahhoz igyekszik, aki szenvedélyesen sóvárog utána. Akit úgy lenyűgöz a pénz, mint a kígyót a kígyóbüvölő. Ugyanakkor meg kell tartani a megfelelő távolságot is. Egy mondatba sűrítve: szeressük szenvedéllyel, de bánjunk vele higgadt fejjel! Vagy ahogy Onassis mondta, ne fussunk a pénz után, inkább menjünk elébe. Ez különösen érvényes a

* Az idézett dráma 3. felvonásában a főhős a „Kinyalhatja a seggemet” fordulatot használja, s erre utal eufemisztikusan a német köznyelv, ha a Götz-idézetet emlegeti – *a fordító megjegyzése*.

tőzsdére, ahol nem szabad a növekvő árfolyamok után futni, inkább az árfolyamcsökkenésnek kell elébe menni.

A pénz iránti szenvedély beteges kapzsiságot vagy kóros pazarlást is előidézhet. Az egyik ember megszállottan egyre több pénzt dob ki az ablakon, a másik pedig megszállottan egyre többet akar megkaparintani. Különösen a kapzsiság képes néha egész bolond vadhajtásokat hozni. Paul Getty, a többszörös milliárdos, aki a maga idejében Amerika leggazdagabb emberének számított, arról volt híres, hogy vendégeit a telefonfülkébe küldte, ha telefonálni akartak.

Kávéházi törzsasztalunknál egy alkalommal arról folyt a vita, hogy vajon ki a legzsugoribb ember Budapesten: Herzog báró, a Balkán dohánykereskedőinek királya, vagy Ernst Lajos, a műgyűjtő és galériatulajdonos. Természetesen mindketten dúsgazdag többszörös milliomosok voltak. Még fogadást is kötöttünk, majd mindannyian vártuk a kedvező alkalmat, hogy egyszer s mindenkorra tisztázhassuk a kérdést.

El is érkezett a megfelelő alkalom: gyűjtést rendeztek a Vöröskereszt javára. Az egyik gyűjtést végző önkéntes véletlenül akkor találkozott velük, amikor épp együtt voltak. Először Herzog bárónak nyújtotta a perselyt, aki pénztárcájából körülményesen előkotorta a létező legkisebb pénzérmét, majd hanyag mozdulattal bedobta a perselybe.

Ekkor érkezett el a döntő pillanat: mennyivel többet vagy kevesebbet ad Ernst Lajos? Ernst csak fél másodpercig gondolkodott, majd mintegy magától értetődően közölte: „Együtt vagyunk. A barátom mindkettőnk nevében adott.”

Még cinikusabban viselkedett Marcel Fischer, a gazdag tőzsdés, egyik osztálytársam édesapja. Egy nap apró irodájában üldögélve hallja, hogy cégvezetője izgatottan kiabál:

„Nem, nem, nincs pénzünk, nincs pénzünk, kifelé innen!”

Fischer kiront az irodájából és megkérdezi: „Miért kiabál, cégvezető úr?”

„Az ingyenélő Grün volt itt, és pénzt kunyerált tőlünk.”

„És mit tett vele?”

„Kidobtam, és közöltem, hogy nincs pénzünk.”

„Szaladjon utána gyorsan, és hozza vissza!” – mondja Fischer, a milliomos.

Grün még a lépcsőházban van, amikor visszahívja a cégvezető, és igencsak örvendezik, hogy a főnök látni akarja. Talán csak csurran-cseppen valami.

Grün belép az irodába, Fischer kitárja a páncélszekrény ajtaját és így szól: „Látja a tömött fiókokat, Grün úr? Mit mondott a cégvezetőm? Hogy nincs pénzünk? Ez nem igaz. Látja, hogy van pénzünk, mégpedig rengeteg! De nem adunk belőle semennyit!”

Blau úr története is nagyon kedves, aki a kávéházban így sóhajtozik barátainak: „A feleségem egyre csak pénzt követel tőlem.”

Hogy véget vessen a panaszkodásnak, egyik cimborája megkérdezi: „És mihez kezd az asszony azzal a rengeteg pénzzel?”

„Nem tudom, hiszen nem adok neki” – feleli Blau.

A fenti történetek szereplői a számok alapján ugyan mindannyian milliomosok, de szilárd meggyőződése, hogy túlzott kapzsisággal nem lehet milliomossá válni, sem anyagi, sem intellektuális értelemben. Aki túlságosan ragaszkodik a pénzéhez, nem is fekteti be, mert kerül minden kockázatot, nehogy elveszítse. Tulajdonképpen ez a németek problémája is, hogy istenítik a szent márkájukat, ezért

milliárdokat hagynak takarékbetétben heverni. A jegybank pedig igen zsugori pénzpolitikájával eddig megakadályozta, hogy bekövetkezzék a második német gazdasági csoda.

Milliomosnak lenni egyet jelent a függetlenséggel. Az abszolút fősvény ember soha nem lesz független, mert örök-ké saját spórolási szenvedélyének rabja marad. Nem is veszi meg a drága autót, de még örülni sem tud annak, hogy bármikor megvehetné. Már a pénz költségének pusztá gondolatát is megtiltja magának.

És a beteges pazarló? Minden ízében élvezzi az életet, mindent megvesz és elfogyaszt, amit akar, de ő sem független. Mivel töméntelen pénzt költ, folyamatosan arra kényszerül, hogy pótolja a hiányt. Így tehát függ a főnökétől vagy az ügyfeleitől, mert ők a tulajdonképpeni pénzforrásai.

A megfelelő hozzáállás valahol a két véglet között van. De önmagában ez még senkit sem tesz milliomossá.

Gyors meggazdagodás

Véleményem szerint három lehetőség létezik a gyors meggazdagodásra:

1. előnyös házasságkötés,
2. szerencsét hozó üzleti ötlet,
3. tőzsdei spekuláció.

Természetesen örökség vagy lottónyeremény révén is gyorsan milliomossá lehet válni, de ez az előző hárommal ellentétben nem irányítható tudatosan.

Számtalan nő, de számtalan férfi is házasságkötés révén lett milliomossá, százával tudnám a példákat sorolni.

Ha manapság azt halljuk, hogy valaki egy szerencsésnek bizonyuló üzleti ötlet révén gazdagodott meg, akkor nem is asszociálunk másra, mint Bill Gatesre. Egy ötlet és jó megérzés segítségével elérte, hogy három évtized alatt Amerika leggazdagabb emberévé váljon. De gondoljunk a Wal Mart áruházlánc atyjára, Sam Waltonra, vagy a McDonald's alapítójára! Honfitársam, Rubik Ernő, a zseniális mérnök, mintegy húsz éve a bűvös kocka feltalálása révén lett a keleti blokk első milliomosa. Önmagában egy ötlet azért nem elég, a találatekonyságnak megfelelő üzleti érzékkel kell még párosulnia. A Coca-Cola receptúráját kifejlesztő gyógyszerésznek például csak pár dollárt hozott a világ jelenleg legismertebb márkája.

Aligha mondhatok többet arról, hogyan lehet egy bombaötlet segítségével meggazdagodni, mert az én területem mindig is a gyorsan milliommossá válás harmadik és utolsó lehetősége volt – a spekuláció.

Művészet, nem pedig tudomány

Már mindenfajta értékpapírban, pénznemben és nyersanyagban spekuláltam, azonnali és határidős ügylet keretében, a Wall Streeten, Párizsban, Frankfurtban, Zürichben, Tokióban, Londonban, Buenos Airesben, Johannesburgban és Sanghajban. Spekuláltam részvényben, államkötvényben, még a kommunista országokéiban is, váltóban, valutaárfolyamban – mindegy, hogy rögzített volt-e vagy lebegő –, bőrben, melyből a cipőtálpam készült, szójababban és az összes gabonafajtában, gyapjúban és pamutban, a gumiban,

amelyből az autóm kerekét gyártották, tojásban és a reggelihez való szalonnában, kávéban és kakaóban, amelyet anynyira szeretek, whiskyben, a selyemben, amelyből a csokornyakkendőmet varrták és mindenfajta fémbe, nemesbe és nem nemesbe egyaránt.

De nem voltam árfelhajtó, mivel nemcsak arra spekuláltam, hogy az árak emelkednek, hanem ugyanúgy arra is, hogy majd esnek. Röviden szólva, már mindenben spekuláltam, aszerint, hogy hogyan fújt a szél, vagy hogyan kívánta a gazdaság és a politikai helyzet, konjunktúrában és válságban, infláció és defláció idején, fel- és leértékelés során – és mindent túléltem. 1924 óta nem volt olyan nap, amikor nem tőzsdéztem.

Spekuláns vagyok, és az is maradok

Sok újságíró tőzsdegurunak nevez, de ezzel a jelzővel soha nem értettem egyet. Egy guru tévedhetetlen, én pedig egész biztosan nem vagyok az. Csak egy nagyon öreg, tapasztalt profi tőzsdés. Én sem tudom, hogy mit hoz a holnap, csak azt, hogy mi történt tegnap és ma. Ez pedig egész sok, mert pályatársaim közül sokan még ezt sem tudják. És nyolcvanéves tőzsdés múltam egy dologra mindenképp megtanított: a spekuláció nem tudomány, hanem művészet. Miként a festészetben, úgy a tőzsdén is szükséges némi érzék a szürrealizmus iránt. Akkor is, ha a világot fejtetőre állítva ábrázolja. És az impresszionistákhoz hasonlóan a körvonalak itt sem mindig felismerhetők. Ahogy a híres amerikai pénzügyi, államférfi és négy amerikai elnök személyes pénzügyi ta-

nácsadója, Bernard Baruch, ugyanúgy én is öntudatosan „spekulánsnak” nevezem magam. Ezt a minősítést a szó nemes értelmében használok. Számomra a spekuláns az az intellektuális, megfontoltan cselekvő tőzsdés, aki helyesen prognosztizálja a gazdaság, a politika és a társadalom alakulását, és megpróbál ebből profitálni.

Hogyan lesz valakiből spekuláns? Körülbelül úgy, ahogy az ártatlan kisleány kószolgatja a világ legősibb foglalkozását. Először kíváncsiságot érez, majd élvezi, végül már csak a pénzért csinálja. Csodálatos hivatás a spekulánsé, főleg, ha az ember hozzám hasonlóan még csak a második fázisban van. Elismerem, nem tartozik a polgári foglalkozások közé, biztos sikerrel pedig egyáltalán nem kecsegtet, de minden nappal új intellektuális kihívást hoz, és állandó agytornát jelent, amelyre az én koromban már igazán szükség van.

Sajnos ebből a fajtából egyre kevesebb élő példányt találni. A legtöbb tőzsdés vadul és minden megfontolást nélkülözve összevissza kockáztat. Sok tőzsdéből már régen játékkaszinót csináltak. Egyik régebbi könyvemben megvallottam:

Pénzügyminiszter – nem lehetek.

Bankár – nem akarok lenni.

Spekuláns és tőzsdés – az vagyok én!

Az amerikai pénzügyminiszteri poszthoz egyébként sokkal közelebb jártam, mintsem azt akkoriban gondoltam volna. A negyvenes évek elején New Yorkban éltem. Párizsból menekültem oda jómódú ifjú tőzsdésnek a német csapatok elől. Miután azonban megnéztem magamnak az országot, unatkozni kezdtem. Nem elégített ki, hogy mindig csak olvassak, zenét hallgassak és színházba járjak. Így aztán elha-

tároztam, hogy munkahelyet keresek. Akár fizetés nélkül is, mivel a tőkém hozamából jól meg tudtam élni.

Azt tartottam a legjobb ötletnek, ha bekerülök a Goldman Sachs & Co. vállalathoz. A cég ma már százharminc éves és a Wall Street leggazdagabb vállalata. Walter Sachs, egy elbűvölő, idősebb úr fogadott igen barátságosan. Azonnal bemutatott a személyzeti vezetőnek. Előadtam nekik jövetelem okát. Hitler elől menekültem Európából, viszonylag jelentős tőkével rendelkezem, legalábbis zsenge koromhoz viszonyítva. Nincs szükségem anyagi segítségre, de szívesen kerülnek kapcsolatba a nemzetközi pénzügyi piacokkal egy olyan neves cég révén, mint a Goldman Sachs & Co. Ezzel a kijelentéssel megpecsételtem a sorsom. Néhány nappal később megérkezett a válasz: NEM! Nem tudnak mit kezdeni olyan fiatalokkal, akik már vagyonosak. Csak olyan ifjú embereket alkalmaznak, akik minden áron fölfelé igyekeznek. Ha szegény, gyámoltalan menekült lettem volna, akkor bizonyára fölvesznek. Mint ahogy nem sokkal ezután föl is vettek egy másik fiatalembert, aki később partner lett a Goldman Sachs & Co.-nál. Robert Rubin volt a neve, ma pedig az Egyesült Államok sikeres pénzügyminisztere, évtizedek óta az első, aki osztogathat a költségvetés aktívumából.*

A történetről a gazdag Grün jut eszembe. Amikor még szegény volt, jelentkezett egy hirdetésre, melyben templomszolgát kerestek Bécsben. De abban a korban még a templomszolgának is tudnia kellett írni és olvasni. Mivel Grün analfabéta volt, nem kapta meg az állást. Bánatában az oda-utazásért kapott kis kárpótlást arra használta fel, hogy ki-

* Rober Rubin Bill Clinton második elnöksége idején volt pénzügyminiszter – a magyar kiadás szerkesztőjének megjegyzése.

vándoroljon Amerikába. Chicagóban üzletelni kezdett. Első megtakarított pénzéből céget alapított, amely idővel egyre nagyobb és nagyobb lett. Egy hatalmas konszern felvásárolta a vállalatát, majd a szerződés aláírásakor következett a meglepetés: kiderült, Grün nem tud írni. „Istenem – szólalt meg a vevő jogtanácsosa, mi lett volna önből, ha tud írni és olvasni?”

„A válasz nagyon egyszerű – felelte Grün –, templom-szolga!”

Én tudtam írni és olvasni, és mégis spekuláns maradtam. De soha nem bántam meg.